

Rozdział XI

Trudne lata powojenne

W listopadzie 1944 roku, w wyniku porozumienia między ZSRR a Rzeczpospolitą Polską, rozpoczęła się ewakuacja ludności białoruskiej z Polski do BSRR. Według zachowanych sprawozdań sytuacyjnych Wojewody Białostockiego, wyjeżdżający byli zgrupowani w jedenastu rejonach: Białystok, Bielsk Podlaski, Łapy, Ciechanowiec, Sejny, Łomża, Siemiatycze, Sokółka, Waliły, Zabłudów oraz Ryboły. Ostatni rejon obejmował swym zasięgiem część powiatu bielskiego położoną na prawym brzegu Narwi. Ewakuacja nie była tu masowa, aczkolwiek do czerwca 1945 r. objęła w tym rejonie 237 rodzin z 866 osobami¹. Z tego ze wsi Ryboły wyjechało 19 rodzin, Wojszek — 11, Pawłów — 14 i Kaniuk — 5 rodzin pełnych, a ponadto także pojedyncze osoby. W sumie parafia rybołowska straciła 49 rodzin.

Akcji ewakuacyjnej miała sprzyjać również postawa arcybiskupa mińskiego Bazylego (Rotmirowa), który proponował duchownym podlaskim przenoszenie się wraz z parafianami na tereny radzieckiej Białorusi. Na szczęście z takowych propozycji żadna parafia nie skorzystała.

Początkowo władzę zwierzchnią arcybiskupa mińskiego Bazylego uznała większość duchowieństwa prawosławnego na Białostocczyźnie. W dniach 19-20 grudnia 1944 r. hierarcha odwiedził Białystok

17. Wiosenne porządki wokół szkoły w Rybołach w 1946 r.

i Bielsk Podlaski. Na okolicznościowych zebraniach zgromadzeni duchowni wypowiedzieli się za przynależnością do Patriarchatu Moskiewskiego. Powołano wówczas do życia Tymczasowy Białostocki Zarząd Diecezjalny z o. Mikołajem Wincukiewiczem na czele². Roszczenia do zwierzchnictwa nad Białostoczczyzną biskupa Tymoteusza (Szrettera), jedyne hierarchy PAKP, przebywającego na terenie Polski (rezydował w Chełmie), zostały przez to zignorowane.

Taki stan ustrojowy nie mógł znaleźć aprobaty władz polskich. W drugiej połowie 1945 roku rozpoczęto likwidację tak zwanej *schizmy białostockiej*. Na zwołanym 19 lutego 1946 r. przez starostę bielskiego zebraniu oświadczenie lojalności wobec państwa polskiego podpisali prawie wszyscy duchowni prawosławni z terenu powiatu, wśród nich o. Mikołaj Krukowski z Ryboł. Podobną postawę zaprezentowała większość duchowieństwa powiatu białostockiego. Wśród nielicznych nielojalnych znalazł się duchowny sąsiadującej z Rybołami parafii zabudowskiej o. Włodzimierz Jemieljaniuk. Spotkał go smutny los. W marcu 1946 r. zaginął w niewyjaśnionych do dziś okolicznościach³.

18. Uczniowie starszych klas z ojcem Mikołajem Krukowskim, luty 1946 r.

W lipcu tegoż roku została erygowana diecezja białostocko-bielska, w skład której weszła m.in. parafia Ryboły. Żyła ona w tym czasie swoimi problemami. Po wysiedleniu pogorzalców w marcu 1946 roku plebania została zajęta na posterunek Milicji Obywatelskiej. Drewniany dom psalmisty, zbudowany w 1912 r., został przeznaczony dla proboszcza⁴. Dnia 17 maja 1947 roku posterunek MO w Rybołach został zlikwidowany i po przeprowadzonym remoncie 25 września tegoż roku na plebanie powrócił prawowity właściciel. Natomiast 23 sierpnia 1949 roku dom psalmisty został zajęty przez Agencję Poczтовую w Rybołach. Psalmista zamieszkał na plebanii⁵.

Zgodnie z dekretem władz państwowych w 1951 r. grunta cerkiewne w Rybołach przekazano na *Fundusz Kościelny, względnie na inne cele państwowe*⁶. Było to tylko pretekstem do całkowitego odebrania ziemi. Ziemia cerkiewna 23 kwietnia 1951 roku została oficjalnie przyjęta na rzecz Skarbu Państwa. Z posiadanych 41 ha do dyspozycji parafii pozostało niespełna 6 ha, w tym 2 ha placu cerkiewnego i niewiele ponad 3 ha łąk zalewowych nad Narwią. Takie drastyczne posunię-

19. Uczniowie szkoły w Kaniukach z dyrektorem Michałem Matwiejukiem

cie było wynikiem polityki wyznaniowej państwa. Istotne znaczenie miało w niej ograniczanie podstaw materialnych Cerkwi Prawosławnej. Od 1946 r. duchowieństwo zaczęło także dotkliwie odczuwać skutki nowej polityki rolnej. Podatki gruntowe były niewspółmierne do dochodów i w 1949 r. osiągnęły pułap wartości 2/3 plonów. Dodatkowymi obciążeniami były obowiązkowe kontyngenty oraz podatki od dochodów. Do Konsytorza Duchownego w Warszawie napływały z parafii coraz to nowe sygnały o nakładaniu na duchowieństwo wygórowanych podatków.

Na równi z duchowieństwem nowa polityka rolna dotknęła również parafian. Przy nadmiernym opodatkowaniu i obowiązkowych dostawach niemożliwy był rozwój gospodarstw. Brak perspektyw w pracy na roli doprowadził z czasem do masowego porzucania wsi przez młode osoby, które zaczęły migrować do Białegostoku i na Ziemię Odzyskane. Tendencje te w Rybołach nasiliły się już na przełomie lat 40. i 50. Spadała również liczba uczniów w szkołach. W 1959 r. w Rybołach było już tylko 60 uczniów, w Wojszkach — 40, Pawłach — 79, Kaniukach — 24⁷.

Zmiany demograficzne w parafii w latach 1945-1958 przedstawia niniejsze zestawienie:

Nazwa wsi	1945	1946	1951	1952	1954	1957	1958
Ryboły	823	801	782	796	785	747	667
Pawły	511	513	518	485	481	493	358
Wojszki	613	623	576	563	506	510	509
Kaniuki	367	372	338	331	326	309	310
Rzepniki	22	24	18	25	22	25	19
Ogółem	2336	2333	2232	2190	2120	2084	1863

Źródło: APR, *Klirowyje Wiedomosti*.

W 1948 roku dwukrotnie, 23 marca i 14 listopada, parafię wizytował biskup wrocławski Michał (Kiedrow) zarządzający, już po nowej reorganizacji Cerkwi Prawosławnej w Polsce, diecezją białostocko-gdańską. Odwiedził on Ryboły jeszcze w następnym roku. Pozostawiony przez hierarchę w *Kronice Cerkiewnej* zapis z 23 marca 1948 r., wyraża szczególną wdzięczność za przeprowadzoną na terenie parafii zbiórkę na rzecz zrujnowanego podczas wojny męskiego klasztoru w Jabłecznej. Biskup Michał był wówczas namiestnikiem monasteru. Po raz kolejny odwiedził on Ryboły w 1950 roku w dzień święta parafialnego św.św. Kosmy i Damiana 1(14) listopada⁸.

Jesienią tego roku przystąpiono do elektryfikacji wsi Ryboły, a w tym również budynku parafialnego i cerkwi. W listopadzie 1951 r. zaświeciły żarówki elektryczne. W 1954 r. w Rybołach utworzono Gminny Ośrodek Maszynowy, który po dwóch latach został jednak zlikwidowany. Na jego miejsce powstał punkt skupu żywca i magazyny istniejące do dziś. Od 1951 r. we wsi mieściła się Gromadzka Rada Narodowa — jedna z wielu w powiecie Bielsk Podlaski.

Władze administracyjne w tym czasie coraz bardziej ingerowały w wewnętrzne życie Cerkwi. W myśl przepisów o zgromadzeniach publicznych od lat pięćdziesiątych obowiązywał faktyczny zakaz organizowania obchodów pól, a dla duchownych, którzy bez zezwolenia dokonywali tego, groziły kary grzywny w wysokości 1.000 zł. Otrzymanie zezwolenia było rzeczą niełatwą. Do 1952 r., gdy proboszczem był

o. Mikołaj Krukowski, tradycyjny obchód pól udało się utrzymać we wszystkich miejscowościach. Po kilku latach jedynie Pawły oparły się naciskom administracji, podtrzymując tradycję. Obecnie zwyczaj ten w różnych formach jest kultywowany we wszystkich miejscowościach na terenie parafii.

- ¹ APwB, Starostwo Powiatowe Bielsko-Podlaskie, sygn. 20, k. 12.
- ² Archiwum Parafialne w Orli, protokół z zebrania duchowieństwa z 20 grudnia 1944 r.
- ³ E. Mironowicz, *Białorusini w Polsce 1944-1949*, Warszawa 1993.
- ⁴ APR, *Klirowyje Wiedomosti*, 1946.
- ⁵ *Opisanije...*, t. I, s. 396.
- ⁶ Tamże, t. II, s. 22.
- ⁷ APR, *Klirowyje Wiedomosti*, 1959.
- ⁸ *Opisanije...*, t. II, s. 144.